

Slovenské evanjelické časopisy v srbskej Vojvodine

ANNA MARGARÉTA VALENTOVÁ, Oddelenie slovistiky, Filozofická fakulta,
Univerzita v Novom Sade, Srbsko

VALENTOVÁ, A. M.: Slovak-language Evangelical Magazines in Serbian
Vojvodina
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 63, No. 4, p. 298 – 302.

The paper presents the overview of the magazines published by the Slovak Evangelical Church of the Augsburg Confession in Serbia, especially focusing on the periodical *Evanjelický hlásnik* (since 1926) between the years 1996 and 2016. The analysis of the magazines complements the history of Vojvodina Slovaks' journalism as well as it speaks of the condition of the Evangelical Church, its organization, publishing activity, the mutual relations between the church (of the national minority) and the state (Serbia), and also of the standard and the forms of the Slovak language in the territory of Vojvodina.

Key words: church magazines, Vojvodina, *Evanjelický hlásnik*

Počas sťahovania na Dolnú zem bola Slovákom vystaľovalcom najčastejším sprievodcom na ceste do nového domova náboženská literatúra, Tranovského Kancionál a Kralická Biblia – „duchovné poklady, ktoré im boli na pomoci, aby si zachovali evanjelickú vieru, materinskú reč a slovenskú svojbytnosť“.¹ Mnohí, najmä evanjelici, sa vysťahovali práve pre vierovyznanie. Hľadali domov, kde by našli úplnú slobodu alebo iba zhovievavejšiu náboženskú situáciu.² Po príchode na Dolnú zem, na území, ktoré osídlili, zastihli iné národnosti, s ktorými spolunažívajú dodnes. Niektorí sa pod vplyvom dominantnejších národov a národností asimilovali, väčšina sa však podarilo zachovať si svoju slovenskosť so všetkými kultúrnymi tradíciami a jazykom. Pre zachovanie národnosti Slovákov zohrala významnú úlohu cirkev,³ predovšetkým evanjelická cirkev augsburského vierovyznania, ktorá dbala na zachovávanie náboženských a aj kultúrno-spoločenských stykov s materskou krajinou. Tie boli realizované o. i. prostredníctvom významných návštev jednotlivcov a organizovaných skupín, predstaviteľov náboženského i spoločensko-politického a kultúrneho života, a tiež výmenou a pôsobením literatúry.

Duchovný život vojvodinských Slovákov bol v minulosti vnímaný ako oporný bod a posila: prisťahovalcom pomáhal prispôbiť sa životu na novom území a zotrvať. Zakladanie nových obcí po príchode na územie Vojvodiny bolo vždy späté s výstavbou ná-

¹ HNILICA, Samuel: Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Hložanoch 1786 – 1996. In: *Hložany 2. Zborník prác*. Z odp. red. S. Fekete. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej – Miestne spoločenstvo Hložany, 1998, s. 89.

² SIRÁCKY, Ján: *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 281 – 290; SIRÁCKY, Ján: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1966.

³ VEREŠ, Adam: *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augsburského vyznania v Kráľ. Juhoslovan-skom v slove a obrazoch*. Báčsky Petrovec : Kníhtlačiareň úč. spol. 1930, s. 28.

boženských objektov, najprv modlitebne, neskoršie kostola a cirkevných škôl, ktoré vytvárali predpoklad, že osídlenia budú mať trvalejší ráz. Cirkev, školstvo a národnosť boli úzko prepojené: mnohí národne aktívni predstavitelia sa zapájali do cirkevného života a viacerí duchovní sa angažovali v národnom živote vojvodinských Slovákov. Navyše, „národný a cirkevný život juhoslovanských Slovákov bol navzájom úzko spätý a stále pevne viazaný na Slovensko. Za daných okolností to bolo nielen žiaduce, ale priam nevyhnutné“.⁴ Postupne však silneli tendencie k samostatnosti, čo sa odrazilo napr. v oblasti cirkevnej tlače

Tlač vojvodinských Slovákov v 19. a 20. storočí bola dôležitým médiom pre zachovanie slovenskej svojbytnosti, identity a príslušnosti k slovenskému národu, no predovšetkým pre zachovanie slovenského jazyka ako komunikačného nástroja. Jazyk Slovákov, ktorý sa na území Vojvodiny vyvíjal v prostredí obkľúčenom inými jazykmi, bolo potrebné chrániť a zachovávať. Slovenské periodiká, a v ich rámci aj cirkevná tlač, poskytovali vojvodinským Slovákom čítanie v slovenskom jazyku a takisto priestor pre autorov na písomné používanie ich materinského jazyka.

Slovenská evanjelická a. v. cirkev v Srbsku sa osamostatnila v roku 1921. Následne začali vychádzať evanjelické cirkevné časopisy: *Nádej* (1921 – 1941, dvojmesačník, redaktor a vydavateľ Pavel Turčan, evanjelický farár v Kysáči), *Priekopník* (s podtitulom *Dočasný list slovenských ev. a. v. kňazov v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov na dobu organizovania cirkve*, 1924, bližšie údaje o čase vychádzania nie sú známe, zostavovateľ Ladislav Zgúth, evanjelický farár v Erdevíku)⁵ a *Evanjelický hlásnik* (1926 – 1941 a od 1965 dodnes, centrálny časopis slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku).

Evanjelický hlásnik

Evanjelický hlásnik vznikol ako náboženský mesačník venovaný záujmom a potrebám evanjelickej a. v. cirkvi v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov. Prvé číslo časopisu vyšlo v júni roku 1926. V rokoch 1927 – 1941 ho redigoval Ladislav Zgúth, ktorý sa najviac zaslúžil o jeho vznik. Na príprave prvých čísel spolupracovali nielen farári, no tiež osvetoví a národno-spoločenský predstavitelia. Vo funkcii hlavných redaktorov pôsobili istý čas aj Vladimír Konštantín Hurban, farár v Starej Pazove, a Karol Lilge, učiteľ a katechéta v Starej Pazove. Prvých šesťnásť ročníkov časopisu však stále vychádzalo pod vedením Ladislava Zgútha. Tlačila ho Kníhtlačiaren účasťinárskej spoločnosti v Báčskom Petrovci, vychádzať prestal v roku 1941. Vydávanie časopisu bolo obnovené v januári 1965, pričom išlo o nadviazanie na predvojnové čísla. Na pozícii zodpovedného redaktora pôsobili: Juro Struhárik (1965 – 1970, 1971 – 1972, biskup), Pavel Škantík, 1970; 1973 – 1986; farár v Báčskom Petrovci), Ondrej Peťkovský (1987 – 1991, farár v Aradáči), Andrej Beredi (1992 – 1995, biskup), Ján Valent (1993 – 2002, biskup) a Samuel Vrbovský (od 2003, biskup). Od roku 1992 mesačník kontinuálne vychádza v Báčskom Petrovci, čo predstavuje jeden z príkladov dobrej spolupráce medzi slovenskými

⁴ PEŤKOVSKÝ, Ondrej: Príspevok k bibliografii cirkevnej tlače od roku 1918 – 1978. In: *Slovo Božie trvá na veky*. Nový Sad : Slovenská evanjelická a. v. cirkev v SFRJ, 1978, s. 281.

⁵ Tamže, s. 283.

vojvodinskými inštitúciami v záujme rozvoja kultúrneho života Slovákov na území Vojvodiny.

Evanjelický hlásnik bol vždy koncipovaný tak, aby spĺňal potreby členov slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi, aby čitateľom ponúkal duchovné obsahy, no zároveň informoval a poskytoval prehľad o udalostiach a aktivitách cirkvi. Obsahovú náplň tvoria náboženské príspevky, duchovné povzbudenie, homílie, básne, informácie a správy z cirkvi, takisto príhovory z rôznych slávnostných podujatí, blahoželania, výzvy na spoluprácu a slová podpory. Pozornosť je venovaná jubileám významných osobností, uverejňované sú tiež príležitostné kázne. Niektoré čísla sú ladené príležitostne ku kľúčovým kresťanským sviatkam. Takmer v každom čísle sa okrem duchovných, náboženských obsahov naskladajú i kultúrno-spoločenské témy, na základe ktorých možno sledovať kontakty cirkvi s inými inštitúciami vojvodinských Slovákov a takisto so zahraničím. Tematickú rôznorodosť dokladajú články o cyrilo-metodskej tradícii, popredných slovenských pedagógoch (Ján Ámos Komenský, Ján Kvačala), o kultúrnych dejateľoch, básnikoch a spisovateľoch (Michal Godra, Ľudovít Mičátek, Andrej Braxatoris Sládkovič, Pavol Országh Hviezdoslav, Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban, Milan Rúfus, Kristína Royová). Okrem slovenských vojvodinských autorov (napr. Miroslav Dudok, Mária Myjavcová, Samuel Boldocký, Ján Babiak) sú prispievateľmi aj významné osobnosti náboženského života na Slovensku a v Česku (napr. Pavel Uhorskai, Július Filo, Miloš Klátik, Július Madarás, Karol Gábris, Stanislav Kaczmarczyk). Najčastejšími prispievateľmi sú však členovia redakcie a farári cirkevných zborov SEAVC, z čoho prirodzene vyplýva prevaha textov s náboženskou tematikou.

Časopis má niekoľko stálych rubrik, ku ktorým v určitých ročníkoch pribúdali i niektoré dočasné. Stále rubriky sú: Z našich zborov, Správy, Z našej cirkvi, Milodary na evanjelický hlásnik, Naši jubilanti, Spomíname na zosnulých. Medzi pravidelné rubriky dlhé roky patril i úvodník, resp. príhovor výkonného redaktora na titulnej strane.

Časopis prináša články aj k dejinám miestnych cirkevných zborov, napr. v Selenči, Báčskom Petrovci, Aradáči. Pozornosť je venovaná tiež etnografickej problematike, so zameraním na zvyky a obyčaje (pôst, fašiangy, veľkonočné zvyky, stavenie májov, dožinky, pamiatka zosnulých, koledovanie, polazovanie, priadky a pod.). V každom čísle je venovaný menší alebo väčší priestor deťom a mládeži (vyčlenené strany, resp. samostatná príloha časopisu, pričom názov rubriky sa v priebehu rokov menil), vyhradený pre náboženské texty určené najmladším, básne mladých čitateľov a detské hry.

Okrem pôvodných statí časopis uverejňuje tiež príspevky prebraté z časopisov zo Slovenska, najčastejšie z časopisov *Evanjelický posol spod Tatier*, *Cestou svetla*, takisto príspevky prekladané z iných jazykov, najmä z nemčiny. Z krásnej literatúry publikuje poéziu aj prózu, a to tak slovenských vojvodinských autorov, ako aj básnikov a prozaikov zo Slovenska. Vojvodinskú literatúru zastupujú mená ako Paľo Bohuš, Pavol Mučaji, Andrej Ferko, Viera Benková, Jaroslava Járošiová, Juraj Spevák, Štefan Valent Šubarov, Michal Slavka, Vladimír Lovás st., Ján Valent, Anna Valentová a i.. Z tvorcov zo Slovenska redakcia publikuje práce starších aj súčasných autorov: P. O. Hviezdoslav, S. H. Vajanský, Martin Braxatoris Sládkovič, Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč, Martin Rázus, Mária Rázusová-Martáková, Milan Rúfus a i. Zo svetovej literatúry sú v rámci rubriky

Klenotnica duchovnej múdrosti zaradené sentencie významných autorov a v menšej miere i úryvky z diel (Søren Kierkegaard, Ernest Hemingway, Albert Einstein, Anton Pavlovič Čechov, Fjodor Michajlovič Dostojevskij). Próza, najčastejšie slovenské preklady románov svetovej literatúry, býva uverejňovaná na pokračovanie vo forme prílohy.

Okrem centrálneho *Evanjelickeho hlásnika* majú čitatelia k dispozícii aj zborové časopisy vydávané samotnými cirkevnými zbormi, ktoré uvádzame v krátkom informatívnom prehľade:

Ester – Báčska Palanka, vychádza od roku 2001 dva razy do roka, z iniciatívy miestnych zborových mládežníkov pod vedením Martina Kováča, odoberá ho približne štyridsať slovenských rodín v Báčskej Palanke;

Ozveny z petrovského chrámu – Báčsky Petrovec, 1995 – 1998, občasník vychádzajúci pri príležitosti významných sviatkov a výročí;

Belehradský posol/Beogradski glasnik – Beograd, 2010, dvojязыčne vychádzajúci časopis z iniciatívy Vanje Renovice a Tijany Pešićovej;

Radostná zvesť – Hložany, 2009 – 2010, občasník, z iniciatívy Jany a Jaroslava Kopčokovcov;

Jánošícky Pastier – Jánošík, od 2009, občasník pri príležitosti významných cirkevných sviatkov pod vedením zborového farára Sľaďana Daniela Srdíča;

Kvapky – Kulpín, 1999 – 2001, z iniciatívy a pod vedením farára Vladimíra Grňu;

Úsvit – Kysáč, od 1996, desať čísel ročne, z iniciatívy Ondreja a Dariny Marčokovcov;

Padinské zvony – Padina, od 1996, pôvodne štyri čísla ročne, od 2016 dve čísla ročne, pod vedením zborového farára Jána Cicku;

Slovo – Selenča, od 1998, občasník pre interné potreby zboru, raz alebo dva razy do roka pri príležitosti významných kresťanských sviatkov, pod vedením Vladimíra a Anny Valentovcov;

Pazovské zvony – Stará Pazova, od 2006, z iniciatívy zborového farára Igora Feldyho, aj so zameraním na posilňovanie slovenskej národnosti cez pripomínanie kultúrneho zázemia, ktoré má Stará Pazova vďaka popredným národovcom, ktorí tam v minulosti žili a tvorili;

Proglas – Vojlovica, od 2013, dvojmesačník z iniciatívy zborového farára Branislava Kulíka a katechétky Aleny Gajanovej-Kulíkovej.

I keď v poslednom čase sú zborové časopisy postupne vytlačované novým fenoménom – sociálnymi sieťami, ktoré ponúkajú aktuálnu prezentáciu a priamu komunikáciu s členmi zboru, tlačaná podoba periodík má svoj význam. Jedným z dôležitých momentov je poskytovanie priestoru na uverejňovanie vlastnej duchovnej literárnej tvorby, s čím súvisí potenciál vyčleniť v slovenskej vojvodinskej literatúre skupinu duchovne orientovaných, spirituálnych autorov. Ďalším momentom je jazyková kultúra, zabezpečená odbornou jazykovou redakciou, vďaka ktorej časopisy vplývajú na jazykové povedomie čitateľov.

Všetky spomenuté časopisy zasahujú široké publikum a to napriek tomu, že sú špecializované na konkrétne cieľové skupiny. Istým spôsobom dokladujú nielen štádium rozvoja a vyspelosti cirkevných spoločenstiev, ale aj ich vzťah k spoločensko-politickým

témam a tiež k ostatným zložkám života vojvodinských Slovákov. Predovšetkým však prispievajú k zachovaniu slovenského jazyka vo Vojvodine, ktorý je základným znakom etnickej identity vojvodinských Slovákov.

LITERATÚRA

- BABIAK, Ján – SRDIĆ, Sladjan Daniel: *Slováci v Jánošíku (1823 – 2013)*. Jánošík : Cirkevný zbor SEAVC, 2013.
- HNILICA, Samuel: Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Hložanoch 1786 – 1996. In: *Hložany 2*. Zborník prác. Zodp. red. S. Fekete. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej – Miestne spoločenstvo Hložany, 1998, s. 88 – 99.
- PETKOVSKÝ, Ondrej: Príspevok k bibliografii cirkevnej tlače od roku 1918 – 1978. In: *Slovo Božie trvá na veky*. Nový Sad : Slovenská evanjelická a. v. cirkev v SFRJ, 1978.
- SIRÁCKY, Ján: *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 281 – 290.
- SIRÁCKY, Ján: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava : Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1966.
- VEREŠ, Adam: *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augšburského vyznania v Kráľ. Juhoslovanskom v slove a obrazoch*. Báčsky Petrovec : Kníhtlačiareň úč.spol., 1930.

Ma. Anna Margaréta Valentová
Filozofická fakulta Univerzity v Novom Sade
Dr. Zorana Đinđića 2
21 000 Nový Sad
Srbsko
e-mail: amvalentova@live.com